

Szabó Ákos*

AZ ÉSZAKÍR-ÍR HATÁR KÉRDÉSE A BREXIT FOLYAMÁN ÉS AZ ÍR-SZIGET LEHETSÉGES ÚJRAEGYESÜLÉSE

1 Bevezetés

A 2016-ban népszavazáson sikerre vitt, és 2021-ben megvalósult brit kilépés az Európai Unióból nemcsak a Brit-sziget jövőjét állította új irányba, hanem az Ír-szigetre is jelentős következményeket rótt, illetve róhat a következő évtizedekben. Az egyik legfőbb kérdés, amely hozzájárult a Brexit-tárgyalások évekig tartó elhúzódásához, az a Nagy-Britanniával unióban lévő Észak-Írország, valamint a független Ír Köztársaság közötti határ ügye. A Brexit miatt a potenciálisan visszatérő határellenőrzés a bizonytalan *status quo* felborulásával, valamint a feszültség fokozódásával fenyegetett a Nagy-Britanniához lojális, protestáns unionisták és az ír egységet támogató, katolikus nacionalisták között. A helyzetet még komplexebbé tette az a tény, hogy a Brexit-referendumon az északír lakosság többsége – ahogy a skótok is – a tagság fenntartása mellett voksolt.

A közbeszédben egyre gyakrabban fordul meg az „egység” gondolata, amely által 1920 után ismét egy állam foglalná el az Ír-szigetet, ahol így megszűnne az évszázados, közvetlen vagy közvetett, teljes vagy részleges brit befolyás, uralom is. A Brexit és az abból következő politikai és gazdasági válság feltételezhető, hogy felgyorsított bizonyos társadalmi és politikai tendenciákat, amelyek viszont már korábban elkezdődtek: a 2021-es népszámlálás alapján a katolikus háttérrel rendelkező északír lakosok száma először haladta meg a protestánso-

* A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának 2023-ban nemzetközi tanulmányok alapszakon végzett hallgatója.

két,¹ 2022-ben pedig első alkalommal győzedelmeskedett ír nacionalista párt az északír törvényhozási választásokon.²

Jelen tanulmány célja a Brexit előtti ír-brit kapcsolatok történetének bemutatása, a brit kilépés Ír-szigetre kiváltott hatásainak ismeretése és a potenciális ír egység megvalósulási esélyének feltárása. Mindehhez elsődleges és másodlagos források is feldolgozásra kerülnek: hivatalos dokumentumok, hír- és véleménycikkek, közvéleménykutatási adatok, továbbá történeti monográfiák és tudományos cikkek.

2 A Nagypénteki Megállapodáshoz vezető út

Ahhoz, hogy megértsük az Észak-Írország jelenlegi alkotmányos berendezkedését szavatoló, illetve a Nagy-Britanniához és az Ír Köztársasághoz fűződő kapcsolatát meghatározó Nagypénteki Megállapodás jelentőségét (hivatalos nevén a Belfasti Egyezmény), át kell tekintenünk az azt megelőző évszázadok történetét és konfliktusait.

A magát kelta eredetűnek valló ír nép első érintkezése az angol hatalommal a XII. század végén történt, amikor a széttagolt ír királyságok egyikében angol és walesi lovagokat fogadott az uralkodó, hogy segítsenek visszaszerezni trónját. Érkezésük megnyitotta az utat az angol hódítás előtt. 1177-ben II. Henrik angol király terjesztette ki Írországra a fennhatóságát, amikor fiát, a későbbi I. (Földnélküli) Jánost tette meg Írország urává (*Lord of Ireland*). Bár az angolok elméletben az egész Ír-sziget felett hatalmat gyakoroltak, a XV. századig valódi ellenőrzés alatt csupán a Dublin körüli *English Pale* területét tartották.³ VIII. Henrik uralkodása idején az anglikán egyház 1537-es létrehozása és a katolikus egyházzal való szakítás szükségessé tette az Ír Királyság létrehozását, ugyanis a pápa által a királyra ruházott „Írország ura” cím is érvénytelennek volt tekinthető.

¹ Simpson – Marshall 2022.

² BBC News 2022a.

³ Gibney 2017, 22-26.

A gyarmatosítás a *Pale* területéről, I. Erzsébet uralkodása alatt indult a *plantations* keretében. A sikertelen ír reformáció, a gyenge angol hatalom, és a kontinentális katolikus hatalmak beavatkozásától való félelem erősebb fellépésre sarkallta az angol koronát, ami jelentős ellenállást szított. A Desmond-lázadások leverése után I. Erzsébet elkobozta a nemesi család területeit és a déli Munsterbe protestáns angolokat telepített, bár még a saját pozícióját féltő angol-ír elit egy része is ellenezte ezt. A vallási ellentét – hiszen az angol-ír elit is főleg katolikus volt – újabb réteget helyezett a szembenállásra, ami pedig az „ír identitás felerősödését hozta el, amely immár összefonódott a katolicizmussal az állam protestantizmusával szemben. Munster után északon, Ulsterben is felkelés tört ki az angol hódítás ellen, amely ugyancsak kudarcot vallott. A felkelés Ulster teljes elnéptelenedéséhez vezetett az angolok felperzselt föld taktikája miatt, a kilátástalanság elől pedig több ír arisztokrata a kontinensre menekült („grófok repülése”).⁴ Ez megkönnyítette a betelepítéseket, aminek az „egyik legfontosabb kikötése az volt, hogy az új brit telepesek számának meg kell haladnia az ír őslakosokét”,⁵ fő célja pedig az angol normák teljeskörű átültetése volt.⁶

A XVII. század során a brit polgárháborút követő megtorlás keretében is vesztettek az ír nemesek a földtulajdonaikból, a század végétől kezdődően pedig számos diszkriminatív törvény (*Penal Law*) elfogadásával lehetetlenítették el a beleszólásukat a közügyekbe. A XVIII. század végéig érvényben lévő jogfosztások eltörlését a kialakuló patrióta mozgalmak harcolták ki, a lázongásokra azonban az 1800-as *Act of Union* életbe léptetésével reagált a brit hatalom: Írország összeolvadt Nagy-Britanniával, létrehozva az Egyesült Királyságot.⁷ A következő évszázad ír mozgalmai enne visszavonásáért, és az önálló ír parlament visszaállításáért szálltak síkra. Az önkormányzatiságról szóló törvényt harmadik próbálkozásra, 1912-ben szavazták meg Westmins-

⁴ Apáti 2000, 12.

⁵ Gibney 2017, *i.m.* 80.

⁶ *Uo.*, 28-85.

⁷ *Uo.*, 80-173.

terben. Ekkorra azonban a fellendülő Sinn Féin párt és annak katonai szárnyát képviselő IRA (*Irish Republican Army*) már a függetlenségét tűzte zászlajára, az 1916-os húsvéti lázadás véres megtorlásán is felbuzdulva. Végül az 1920-as *Government of Ireland Act* két külön törvényhozást hozott létre Észak- és Dél-Írországból, és megágyazott az ország megosztásának hat ulsteri megye leválasztásával (*partition*), amelyek közül csak négyben voltak többségben a protestánsok. Két évvel később délen megalakult az Ír Szabad Állam.⁸

Észak-Írországból azonban folytatódott a katolikusok hátrányos megkülönböztetése, miközben a protestánsok bebetonozták magukat a hatalomba. A '60-as években emiatt polgárjogi tüntetések és zavargások kezdődtek (*Troubles*). Az ír egységért küzdő IRA és az unionista erőszakszervezetek közti konfliktus több mint 3700 ember halálát okozta.⁹ A katolikus nacionalisták és a protestáns unionisták közt felárgoló erőszakot az 1998-ban aláírt Nagypénteki Megállapodás zárta le, amely keretében az írek elismerték Észak-Írország státuszát az Egyesült Királyságon belül és az unionisták politikai jogait, valamint törölték az ír alkotmányból azon részeket, melyek az egész szigetre vonatkozó fennhatóságot rögzítettek. A britek elismerték az északír nacionalisták nemzeti kisebbségi helyzetét, továbbá kimondták, hogy az északíreknek joguk van a brit és/vagy az ír állampolgársághoz, a terület státusza pedig csak referendum révén, északon és délen is elért többség alapján módosítható. Ez alapján a két északír identitást képviselők közötti hatalommegosztásra alapuló kormányzati formát és arányos választási rendszerre épülő törvényhozást állítottak fel – a konfliktust békés, politikai mederbe terelve.¹⁰ A teljes katonai leszereelés később zárult csak le: az IRA 2005 szeptemberében, míg több unionista szervezet 2010-re végezte el.¹¹

⁸ Apáti 2000, *i.m.* 51-87.

⁹ McKittrick – McVea 2012, 15-23.

¹⁰ Gyóri Szabó 2006, 175-182.

¹¹ Melaugh 2010.

3 A Brexit és Észak-Írország

A Brexit északírekre kiváltott hatásának részletezése előtt a kilépéshez vezető út is említésre szorul. Az Egyesült Királyság Írországgal (és Dániával) együtt csatlakozott az Európai Közösséghez 1973-ban. A britek „vonakodó európainak” tekinthetők, hiszen „[cs]ak akkor merült fel az európai egységfolyamathoz csatlakozás igénye, amikor a hidegháborús világpolitikai megosztottság az Egyesült Államokhoz fűződő különleges kötelékeken lazított, s a dekolonizáció a birodalmi dicsőséget tette tünékeny illúzióvá”,¹² emellett a „fényes elszigeteltség”¹³ feladásához szükséges volt a gazdasági válság is. A '73-as csatlakozás után nem maradt sokáig megkérdőjelezetlenül az EU-tagság: a kormányra kerülő, az ügyben megosztott Munkáspárt a csatlakozási szerződés felülvizsgálatát kezdeményezte 1975-ben, többek közt a Közös Agrárpolitika (KAP) és a költségvetéshez való hozzájárulás mértékét illetően. Az Egyesült Királyság történetének első országos népszavazásán – a visszatérítési mechanizmus kiharcolása után – a britek kétharmados többséggel megerősítették európai elköteleződésüket. Ezután több integrációs területen *opt-out* jogot szereztek, például az Európai Gazdasági és Monetáris Unió vagy a Schengeni Egyezmény esetén. A századforduló „új munkáspárti” kormányai gyakorlatiasabb politikát folytattak konzervatív elődjeiknél, de nem mentek szembe azok alapelveivel, mint például a keleti bővítés támogatása, amit gátként fogtak fel a mélyülő integrációval szemben. A 2010-ben ismét Downing Streetre költöző tory párt, pontosabban David Cameron miniszterelnök döntött a már említett Brexit-népszavazás kiírásáról 2015-ben, amelyre a következő év nyarán került sor.¹⁴

Cameron 2013-ban jelentette be, hogy referendumra bocsátaná a kérdést, ha újraválasztják, miután pártjában egyre hangosabbá vált az euroszeptikus kisebbség, részben a kilépést szorgalmazó UKIP (UK

¹² Lojkó 1997, 1. bek.

¹³ Angol nyelven eredetileg „splendid isolation.” Elsősorban a XIX. századi brit külpolitikára alkalmazott kifejezés, ami kerülte az állandó szövetségeket és igyekezett elszigetelődni az európai hatalmi politikától.

¹⁴ Egedy – Gálik 2017, 41-198.

Independence Party) népszerűség növekedése láttán.¹⁵ Így összességében elmondható, hogy Cameron helyzete a 2010-es években hasonló volt, mint a munkáspárté 40 évvel korábban: a lázadó párttagokat lecsillapítandó ígérték a tagság felülvizsgálatát, amit referendumon kívántak megerősíteni. A kockázatos vállalat akkor sikerült, Cameronnak viszont nem, aki a maradás mellett kampányolva elbukta a népszavazást: a lakosság 51,9 százaléka a kilépést támogatta. Az eredmény több törésvonalat is felszínre hozott: Angliában és Walesben a kilépéspártiak voltak többségben, míg Skócia (62%) és Észak-Írország (55,8%) összességében a bennmaradás mellett voksolt.¹⁶ Emellett az életkor, iskolai végzettség és lakóhely alapján is voltak különbségek: a fiatalabbak, a képzetesebbek és a nagyvárosban lakók nagyobb arányban támogatták a bennmaradást.¹⁷

Az uniós tagság 52%-os támogatottsága Észak-Írországban az 1975-ös népszavazáson még elmaradt a 67%-os országos átlagtól, azonban 2016-ra ez megfordult: az északír maradáspártiak aránya meghaladja az országos szintű 48,1%-ot.¹⁸ Ez azzal magyarázható, hogy a '70-es évek korábban említett erőszakos konfliktusai közepette kevés figyelmet kapott Észak-Írországban az ügy, és csak az SDLP (*Social Democratic and Labour Party*) kampányolt az EU mellett, miközben az unionisták a brit fennhatóság gyengülését látták benne, a radikális nacionalisták pedig az egyesítésre koncentráltak. Az EU-tagság egyik fő kedvezményezettje Észak-Írország volt a KAP és a strukturális alapok révén, valamint az EU-n belüli ír-brit együttműködés és integráció hozzájárult a békefolyamathoz is, ami általánosan pozitív képet alakított ki az unióról.

A 2016-os eredmény betudható a Brit-szigettől eltérő földrajzi és történelmi kontextusnak is: az országos pártok és témák kevésbé határozták meg a kampányt, a bevándorlás és az „ellenőrzés visszaszerzése” helyett a határ és az EU-s források kérdése volt előtérben. Országos

¹⁵ Bale 2022.

¹⁶ The Electoral Commission 2016.

¹⁷ Moore 2016.

¹⁸ de Mars et al. 2018, 1-2.

szinten kevésbé volt napirenden az északír dimenzió a Brexit-kampány során, és Észak-Írországból is beárnyékolta a májusban, egy hónappal a népszavazás előtt tartott törvényhozási választás. Emiatt az északír pártok is későn reagáltak és fogalmazták meg álláspontjukat: az SDLP hagyományosan EU-párti, a korábban euroskeptikus Sinn Féin szintén a bennmaradást támogatta az ír-északír kapcsolatok védelmében, csak úgy, mint az Alliance Párt. Az unionisták közül a DUP (*Democratic Unionist Party*) a kilépés mellett szállt síkra, míg a mérsékeltebb UUP (*Ulster Unionist Party*) sokak meglepetésére EU-párti fordulatot vett. A népszavazási részvételi arány 8%-kal alacsonyabb volt, mint a törvényhozási választáson, a nacionalista körzetekben feltűnően alacsony szavazási kedv pedig valószínűsíthetően annak tudható be, hogy a kilépés esetében reálisabbnak látták az ír egységről szóló népszavazás megtartását, amit pedig nem szerettek volna siettetni. Az eredmények tükrében megfigyelhető a nacionalista vagy unionista szimpátiának megfelelő kelet-nyugati megosztottság, azonban ez a leegyszerűsítés nem felel meg teljesen a valóságnak, ugyanis az unionisták csupán kétharmada szavazott a kilépésre, míg az önmagukat nacionalistának vallók közel 90 százaléka a maradásra. ¹⁹ „[A]z unionisták nagyobb arányban mentek szembe pártjuk álláspontjával, mint a nacionalisták – a DUP támogatóinak 25 százaléka szavazott a maradásra, míg az UUP szavazóinak 58 százaléka a távozás mellett döntött.”²⁰

A Brexit tárgyalások során számos kihívás felmerült az ír-északír határral kapcsolatban, így a kérdés hamar központivá vált. A tárgyaló felek és a politikai pártok álláspontjainak bemutatása előtt azonban ki kell térni a határ történeti kialakulására és jellemzőire a Brexit-megállapodást megelőzően.

¹⁹ Murphy 2016, 845-849.

²⁰ *Uo.*, 849.

3.1 Az északír-ír határ a Brexit előtt

Az Írország és Észak-Írország közötti határ pusztán létezése erős szimbolikával rendelkezik, hiszen az unionisták és nacionalisták közötti, korábban taglalt szembenállás jelképe. Előbbiek a megőrzéséért, utóbbiak a megszüntetéséért küzdöttek, küzdenek.

„Egyesek számára északon ez egy határ, amely megvédi őket a szegénységtől és a pápistáktól. Néhány déli számára ez egy határ, amely megvédi őket az erőszaktól és a szektarianizmustól. Mások számára a szigeten ez az egység, a béke és a jólét akadály. Egyesek számára nemzetközi határ. Mások számára egy kisebb, helyi bosszúság. Sokan haltak meg a támadása, mások a védelme közben. [...] A szigeten minden ember az árnyékában él. Egészen a közelmúltig a legtöbb ír politikailag és kulturálisan a határhoz való hozzáállása szerint határozta meg magát, és mások is így határozták meg őket.”²¹

Az ír-északír határ számottevő politikai, gazdasági és társadalmi következményekkel rendelkezik. A válaszvonalat a már említett 1920-as *Government of Ireland Act* hozta létre – külön államszervezetet kialakítva északon és délen –, majd a függetlenségi háborút lezáró 1921-es angol-ír szerződés biztosított nagyobb autonómiát a megszülető Ír Szabad Állam számára. A létrejött 490 km hosszú határ az ír állam egyetlen szárazföldi határa. Két 1923-ban aláírt egyezmény rendezte a határ működését: a Közös Utazási Térségről (*Common Travel Area, CTA*) szóló szerződés a *status quo* fenntartásának és a szabad mozgás biztosításának érdekében született. Ez „alapján az Egyesült Királyság [...] továbbra is úgy tekintett az Ír Szabad Államra, mintha az a saját területe lenne” és ugyanúgy kezelték egymás állampolgárait, mint sajátjaikat.²² Ennek értelmében az ír állampolgárok és a brit korona fennhatósága alatt lévő területek polgárai szabadon mozoghatnak és tartózkodhat-

²¹ Logue 1999, 7-8. Idézi *Borderlands: Perspectives on the Border*.

²² Egedy 2018, 10.

nak bármelyik állam területén, és élvezhetik az ehhez kapcsolódó jogokat és kiváltságokat, beleértve a munkavállalás, a tanulás és a bizonyos választásokon való részvétel jogát, valamint a szociális ellátásokhoz és az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést.²³

A másik egyezmény vámhatárt állított fel az eddig szabadkereskedelmi területet alkotó két állam között. Az írek üdvözlötték a lehetőséget, hogy függetlenül alakítsák kereskedelmi politikájukat, a vámhatár azonban „megkeményítette” a határt, ugyanis ellenőrzésre volt szükség a betartatására, ami ellentétes volt az egyesülésre való törekvésükkel. A vámhatár ellenőrzésének elszenvedői a lakosok, az autó- és vonatközlekedéssel utazók és a helyi települések gazdasága volt, hiszen negatív hatással volt a kereskedelemre, és keresztülvágott korábban szoros társadalmi és gazdasági összeköttetésben lévő területeket.²⁴

Az 1933-tól hat évig tartó vámháborúban virágkorát élte az árucsempészség, míg a *Troubles* alatt erősen militarizálttá vált a határterület, részben az IRA 1956 és '62 közötti határkampányának következtében. Mindenesetre a két ország '73-as EU-csatlakozása intézményesítette és elősegítette a határon átívelő kapcsolatokat és integrációt. Írország belépett a Gazdasági és Monetáris Unióba, majd 1999-ben bevezette az eurót, így a határ immár valuták közötti válaszvonalként is szolgált. Az Egységes Piac 1993-as létrehozása viszont 70 év után megszüntette a vámhatárt a két állam között, a már bemutatott Nagypénteki Megállapodás pedig részletezte az észak-déli kapcsolatokat természetét.²⁵

3.2 A Brexit és az északír dilemma

Ahogy már említettük, a történelmi jelentősége és annak ellenére, hogy manapság több mint 200 átkelőhelyen 30 ezer ember lépi át napi szinten az északír-ír határt,²⁶ az északír határkérdés a népszavazás

²³ UK Government.

²⁴ Moore 2022.

²⁵ Borderlands: *A Changing Border*.

²⁶ de Mars et al. 2018, *i.m.* 11.

előtt Észak-Írországon kívül nem került előtérbe, ami a brit közélet északír perspektívát ignoráló voltáról tanúskodott. Ez a mulasztás a tárgyalási folyamat közben vált nyilvánvalóvá: „az Észak-Írországgal és az ír határral kapcsolatos kérdések uralni és bonyolítani kezdték a későbbi EU és Egyesült Királyság közötti kilépési tárgyalásokat.”²⁷ David Cameron lemondása után Theresa May vette át az ország vezetését, aki – bár eredetileg ellenezte azt – „A Brexit Brexitet jelent” szlogen jegyében állást foglalt a vámunióból és a belső piacból történő kilépés mellett. A „hard Brexit” azt jelentette, hogy az északír-ír válaszvonal az EU vámhatárává válik, és a személyek, áruk, tőke és szolgáltatások szabad mozgásának végeszakadtaival határellenőrzés felállítása lenne szükséges. Ez azonban a békefolyamatra és a vallási-nemzeti közösségek kapcsolatára negatívan hatott volna, így veszélybe sodorva a békét garantáló Nagypénteki Megállapodás fenntartását is.²⁸

Mindeközben 2017 januárjában összeomlott Stormont, az északír kormányzat, miután a Sinn Féin kilépett a kormányból a DUP-s első miniszter, Arlene Foster politikai botrányba keveredése miatt.²⁹ Ami a Brexitet illeti, May miniszterelnök 2017 márciusában aktiválta a kilépést szabályozó, Európai Unióról szóló Szerződés 50. cikkét, ami kétéves határidőt szab meg e folyamat levezénylésére. A júniusban kezdődött tárgyalások három fő kérdésköre a következő volt: az EU-27 államok polgárainak jogai az Egyesült Királyságban és *vice versa*; a britek pénzügyi kötelezettségei; és az észak-írországi békefolyamat megóvása. Az első két témában való megegyezés nem okozott akkora kihívást, mint az utolsóban. A britek eredetileg azt feltételezték, hogy a határkérdést a jövőbeli kapcsolatokról szóló tárgyalásokkal párhuzamosan meg lehet oldani, ám az unió először jogilag kötelező vállalást kért tőlük a „kemény határ” visszatérésének kizárásáról.³⁰

Az ír kormány, ami korábban a maradás mellett kampányolt, erősen lobbizott a határellenőrzés ellen a Nagypénteki Megállapodás

²⁷ Murphy 2021, 2.

²⁸ Considère-Charon 2020.

²⁹ McCormack 2020.

³⁰ Considère-Charon 2020 *i.m.*

„szellemiségére” utalva azért, hogy ne térhessen vissza az erőszak, illetve mert a Brexit hatásai az EU tagállamai közül az ír gazdaságot érintették leginkább.³¹ Emellett kiemelendő, hogy míg a Nagypénteki Megállapodás előtt (Észak-)Írország helyzete brit belügyként volt kezelve (például a *Troubles* idején sem volt nemzetközi intervenció napi-renden), addig a Brexit idejére megváltozott a terület feletti szuverenitás nemzetközi felfogása. Az EU által

„az Írország számára nyújtott támogatás [...] erősen alapult az ír kormány és az észak-írországi nacionalista lakosság nagypénteki megállapodás szerinti jogainak elismerésén, és tükrözi az EU békeépítő szervezatként kialakított önképét. A megállapodás kulcsfontosságú aspektusait, a nyitott határt, a folyamatban lévő békefolyamatot és a határokon átnyúló integráció megnövekedett szintjét az EU nemzetközi ügyként kezelte, amellyel kapcsolatban jogában állt fellépni, mivel azok egy olyan nemzetközi szerződésen alapultak, amelyet Írország, az Európai Unió tagállama írt alá.”³²

Így a minden fél egyetértett abban, hogy el kell kerülni a határ „megkeményedését”, ami viszont szembement Theresa May „vörös vonalival”: kilépés az egységes belső piacból és a vámunióból. A látszólag feloldhatatlan ellentmondás miatt merült fel a *backstop* ötlete, amely szerint amíg a britek nem rendezik gazdasági kapcsolataikat az EU-val, addig Észak-Írországban az uniós vámszabályozás maradna érvényben határozatlan ideig.³³

Ezt megelőzően, 2017 áprilisában a közvéleménykutatásokban éppen jól szereplő May választást kezdeményezett, hogy erősebb felhatalmazást szerezzen. De elkalkulálta magát: kisebbségbe került és a kormányalakításhoz az északír unionista DUP-t hívta segítségül.³⁴ Ezután a 2017 decemberében nyilvánosságra hozott tervezet, amiben

³¹ Murphy 2021, *i.m.* 4-5.

³² Connolly – Doyle 2019, 232.

³³ Egedy 2018, *i.m.* 13.

³⁴ Hunt 2017.

már említik a *backstop* lehetőségét, felháborította a DUP vezetőjét, Arlene Foster. Az erős alkupozícióban lévő párt attól tartva, hogy aláássák Észak-Írország kapcsolatait Nagy-Britanniával, kikötötte, hogy a két ország résznek azonos feltételek mentén kell elhagynia az uniót.³⁵

2018 februárjában a tárgyalások második szakaszának kezdete után az Európai Bizottság nyilvánosságra hozott egy javaslatot, amely értelmében az Ír-sziget egészen egy közös szabályozási terület jönne létre, és Észak-Írország így az EU vámterületét képezné addig, amíg nem egyeznek meg a jövőbeli kapcsolatokat illetően. A királyság egységét hangsúlyozva Theresa May úgy reagált erre, hogy brit kormányfő sosem fogadna el ilyet, hiszen az Ír-tengeren gyakorlatilag vámhatár jönne létre. Márciusban a kormány két alternatívát mutatott be: „[a]z egyik az úgynevezett „vámpartnerség” (*customs partnership*) ötlete volt, amelynek alapján a britek szednék be az EU-n kívülről érkező import után a vámokat, az EU javára, a hatályos uniós vámtételek alapján. A másik elképzelés a modern technológia eszközeire építette volna a határelőrzés minimalizálását.”³⁶ Ezeket elvetette az EU, és ugyanerre a sorsra jutott a May-kormány júliusban bemutatott *chequers*-i terve is: eszerint a britek a belső piac tagjai maradtak volna, de kizárólag az áruk szabad mozgását biztosítva, ami nem tenné szükségessé a vámhatár-ellenőrzést. A javaslatot a keményvonalas Brexit-pártiak kevésnek, a *soft* Brexitet támogatók soknak tartották, így publikálása után több miniszter is lemondott, köztük Boris Johnson külügyminiszter. Az EU a belső piac védelmében elutasította, hogy a britek „kényük-kedvük szerint válogathassanak” a belső piac négy szabadsága közül.³⁷

A tárgyalások folytatódtak 2018 novemberéig, amikor a felek megegyeztek egy egész országra érvényes *backstop*-alapú szerződésben. Ennek értelmében egy későbbi kereskedelmi megállapodás megkötéséig az egész Egyesült Királyság átmenetileg az EU vámövezetébe tartozna, Észak-Írországra viszont további árupiaci rendelkezések irányulnának. Ez megakadályozná, hogy az Egyesült Királyság kereskedel-

³⁵ Egedy 2018, *i.m.* 13.

³⁶ *Uo.* 14.

³⁷ Egedy 2018, *i.m.* 15-16.

mi megállapodásokat kössön vagy egyoldalúan kilépjen a *backstopból*. A tervet sok kritika érte a keményvonalas euroszeptikusokat tömörítő *European Research Group* (ERG) és a DUP részéről, főleg a vámunió határozatlan idejűsége és az egyoldalú kilépés hiánya miatt, ami miatt szerintük örökre az unió kötelékében ragadhat az ország.³⁸ Így a parlament egymás után háromszor is elutasította a megállapodást, valamint több véleménykifejező szavazást is tartottak a politikai káosz közepette, de egy opció sem nyerte el a többség támogatását. 2019. június elején Theresa May lemondott, majd Boris Johnson vette át posztját.³⁹

A kilépés körüli elnyúló bizonytalanságban megcsömörlött briteknek Johnson új egyezséget ígért. Végül az ír és a brit kormányfő közti októberi találkozó oldotta fel a patthelyzetet. A Johnson-féle javaslat – kiemelve a Nagypénteki Megállapodás betartásának fontosságát – nem átmeneti, hanem végleges megoldást kínált: Észak-Írország az Egyesült Királyság többi részével együtt kilép a vámunióból, de előbbi továbbra is az egységes piac szabályozásához igazodik például az árupiaci, mezőgazdasági, környezetvédelmi vagy az észak-déli együttműködés területein. Így létrejött az unionisták által elutasított vámhatár az Ír-tengeren, hiszen Nagy-Britanniából nem áramolhatnak szabadon áruk Észak-Írországba, csak fordítva, miután ott kettős vámolási eljárást vezetnek be. Egyrészt tehát Észak-Írországban a brit vámok érvényesek az EU-n kívülről érkező termékekre, feltéve, hogy azok nem lépnek be az EU belső piacára. Másrészt pedig az EU-s vámszabályokat kell alkalmazni azon termékekre, amelyek feltételezhetően az Ír Köztársaságba, vagy az EU más tagállamába tartanak. Emellett az északír törvényhozás beleegyezési jogot kapott, hogy négyévenként eldöntse, érvényben maradjanak-e a főbb kikötések.⁴⁰

A Brexit-megállapodás megszületését a 2017 óta felfüggesztett belfasti kormányzat alig tudta befolyásolni, bár amint újra összeült a törvényhozás 2020 januárjában, Stormont egyhangúlag kifejezte egyet nem értését az alkuval. Bár Johnson korábban elfogadhatatlannak ne-

³⁸ Sandford 2020a.

³⁹ Considère-Charon 2020 *i.m.*

⁴⁰ *Uo.*

vezte az Ír-tengeren lévő lehetséges vámhatár felállítását, a hosszadalmas procedúra lezárását prioritásként kezelte az unionista pártok agyályaival szemben. Johnson a kilépési megállapodás elfogadása előtt 2019 decemberére újabb választást jelentett be, hogy növelje a többségét Westminsterben, és – May-jel ellenben – ne kelljen a vámhatárt elutasító DUP-re támaszkodnia. Johnson sikere után az új parlament megszavazta a javaslatot, és 2020. január 31-én az Egyesült Királyság elhagyta az Európai Uniót.⁴¹

A britek kilépésének rendezése itt azonban még nem ért véget: miközben a kereskedelmi egyezségről tárgyalt az EU-val, a Johnson-kormány 2020 szeptemberében nyilvánosságra hozott egy törvényjavaslatot a belföldi kereskedelemről a 11 hónapos átmeneti időszak lejárta után. Ez olyan részeket is tartalmazott, amelyek egyoldalú módosítását jelentették volna a Brexit-megállapodás azon részének, mely a Nagy-Britannia és Észak-Írország közötti kereskedelmet szabályozta. Ilyen elképzelés volt például EU-s előírások felülírása vagy figyelmen kívül hagyása, amely a kormány bevállasa szerint is megszegte volna a nemzetközi jogot.⁴² Az EU a tárgyalások felfüggesztésével fenyegetett, de végül a kormány visszavonta a vitatott javaslatokat. Így december végén aláírták az unió és az Egyesült Királyság közti kereskedelemről és együttműködésről szóló szerződést is, ami az átmeneti időszak végével lépett életbe, amikor 2020. december 31-én a britek elhagyták az egységes piacot és a vámuniót.⁴³ Az észak-déli határon lévő *status quo* védelmében és a lehetséges felekezeti konfliktus elkerülése érdekében a vámhatár ez idő óta az Ír-tengeren található.

A kelet-nyugati kapcsolatot érintő konstrukciót azonban nem fogadta el a DUP, és a Sinn Féin győzelmét hozó 2022 májusi északír választások után blokkolta a törvényhozás – és így a kormány – felállítását. Az unionista párt célja a brit kormányra történő nyomásgyakorlás volt, hogy vizsgálja felül az északír protokollt. A kampány alatt is az ír-tengeri határ eltörlését követelték, sérelmezve azt, hogy az uniós

⁴¹ Sandford 2020b.

⁴² BBC News 2020.

⁴³ Considère-Charon 2020 *i.m.*

normákhoz igazodás, valamint az Észak-Írország és Nagy-Britannia közti vámellenőrzés aláássa előbbi helyzetét az Egyesült Királyságon belül, ráadásul idő- és költségigényes. Nem csoda, hogy a protokoll első éve alatt bővültek az északír-ír kereskedelmi kapcsolatok.⁴⁴ Miután Johnson lemondása után Liz Truss rövid életű kormánya a tárgyalások közben ismét belengette a Brexit-megállapodás egyoldalú módosítását az északír protokoll ügyében 2022 szeptemberében, végül Rishi Sunak jelentette be 2023 februárjában, hogy megszületett az alku. A *Windsor framework* keretében létrehoznak egy vörös és egy zöld sávot: az északra szánt, zöld sávban lévő áruk nem esnek át kötelező ellenőrzésen és a papírmunka is minimálisra csökken az esetükben, míg a vörös sávban lévő, az EU, azaz Írország területére szállított termékeket továbbra is a brit vámszabályoknak megfelelően ellenőrzik és vámolják az északír kikötőkben. Emellett Stormont egy vészfék aktiválásával megvétózhat új, az északíreket érintő EU-s szabályozásokat.⁴⁵ A megállapodást márciusban elfogadta a londoni parlament – néhány konzervatív képviselő, köztük Johnson és Truss lázadása ellenére – és támogatta valamennyi északír párt is. Kivéve a DUP-t, ami az új alkut sem találta megfelelőnek, így egyelőre nem hajlandó feladni az északír törvényhozás megalakulásának akadályozását sem.⁴⁶

4 Írország újraegyesülésének kérdése

A britek kilépése az Európai Unióból és a határ körüli vita előtérbe hozta az eddig sem elfelejtett, de azelőtt kisebb intenzitással felmerülő ír egység kérdését. Az utóbbi években az ügy bekerült a közélet fősodrába: a média kiemelten foglalkozik a témával, így számos könyv és újságcikk is megjelent, illetve nyilvános előadásokat is szerveznek.⁴⁷ A Nagypénteki Megállapodásban a felek arról egyeztek meg, hogy

⁴⁴ Halpain 2022.

⁴⁵ Edgington – Kovacevic 2023.

⁴⁶ Campbell 2023.

⁴⁷ Például az *Ireland's Future* nonprofit szervezetként hív össze konferenciákat országszerte. Forrás: Ireland's Future.

tiszteletben tartják az északírek többségének kinyilvánított akaratát, ha változtatni kívánnak azon, hogy Írországnak, vagy az Egyesült Királyságnak szeretnék-e a részét képezni. Az erről szóló referendument az Észak-Írországiért felelős miniszter rendelheti el akkor, ha valószínűnek tűnik számára, hogy a szavazók többsége az Ír-sziget egyesülését választaná.⁴⁸

A Brexit referendum óta a Sinn Féin többször is a népszavazás kiírását követelte,⁴⁹ valamint az egyesítésre való felkészülés megkezdésére – parlamenti bizottság felállítására, fehér könyv kiadására és polgári gyűlés összehívására – szólította fel a *taoiseach*-ot.⁵⁰ Leo Varadkar ír miniszterelnök 2023 márciusában erre úgy reagált, hogy ahogy az ír alkotmány⁵¹ is említi és valamennyi ír párt támogatja, ő is az egyesítés mellett van, de a referendum jelenleg nem segítené az ügyet, és a cél a minél nagyobb többség elérése kell legyen.⁵² Mivel az ír lakosság támogatása is szükséges az egyesítéshez, Írországnak is esedékes lenne az úgy nevezett *border poll* kiírása, de látszólag konszenzus uralkodik: egy 2021-es felmérés alapján 62% helyeselné, 16% ellenezné és 13% nem tudná, mit válaszoljon egy esetleges ír egységről szóló népszavazás kérdésre.⁵³ A Fianna Fáil és Fine Gael koalíciós kormánya óvatosan áll a kérdéshez, és bár a legutóbbi választáson a radikálisabb Sinn Féin szerezte a szavazatok többségét, Mary Lou McDonald vezetésével ők is tompítottak kampányüzeneteiken a megélhetési ügyekre összpontosítva.⁵⁴

⁴⁸ Montgomery 2021, 98.

⁴⁹ Devane – McCurry 2022.

⁵⁰ Az ír kormányfő ír-gael nyelvű megnevezése.

⁵¹ Az ír alkotmány 1999-ben módosított 2. cikke szerint „[a]z ír nemzet szilárd akaratára, hogy harmóniában és barátságban egyesítse mindazokat az embereket, akik osztoznak Írország szigetének területén, identitásuk és hagyományaik teljes sokszínűségében, elismerve, hogy az egyesült Írországot csak békés eszközökkel, a nép többségének demokratikusan kinyilvánított beleegyezésével lehet létrehozni a sziget mindkét joghatóságában.” 1999 előtt az egész szigetet nemzeti területként határozták meg. Forrás: Irish Statute Book.

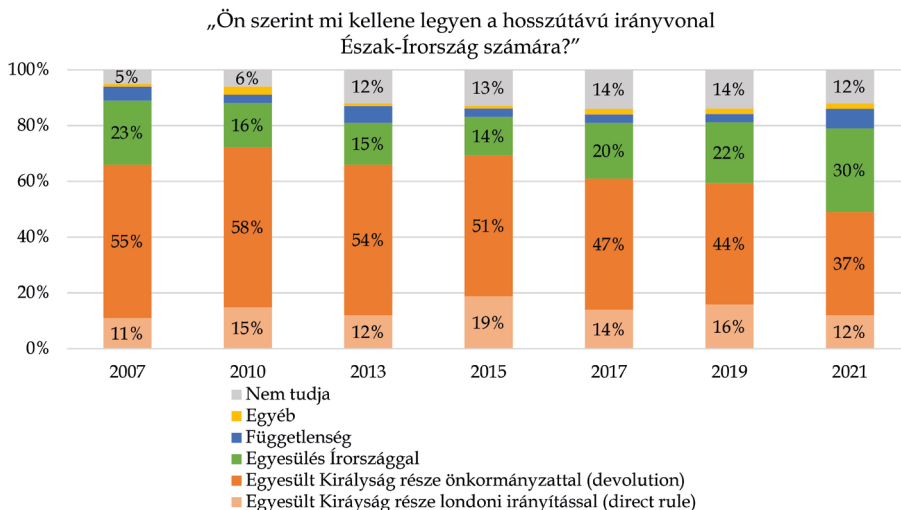
⁵² Wilson 2023.

⁵³ Leahy 2021.

⁵⁴ Ross 2022.

A Brexit hozzájárult ahhoz, hogy a téma az ír belpolitika egyik központi kérdésévé váljon, valamint arról is lerántotta a leplet, hogy Észak-Írország státuszának megítélése merre mozdult el a Nagypénteki Megállapodás óta. Egy 2019-ben készült országos kutatás szerint a britek 36%-a szeretné, hogy egy esetleges népszavazást követően Észak-Írország továbbra is a királyság része legyen, 18% szerint el kéne szakadnia, további 36% pedig nem bánná egyik opciót sem.⁵⁵ Ez az arány jóval elmarad a Skócia maradásáról kialakított brit hozzáállástól: 2014-ben a skót függetlenségi népszavazáskor 54% szerette volna, hogy maradjanak, 17% remélte, hogy függetlenednek, 29%-nak pedig nem volt véleménye. Ugyanebben az évben a Konzervatív Párt tagjai között készült felmérés szerint 59 százalékuk még akkor is helyeselte volna a Brexitet, ha az Észak-Írország leválását jelentené.⁵⁶

1. sz. ábra: Az ország hosszútávú politikai irányvonalával kapcsolatos vélemények Észak-Írországban (2007-2021)

Forrás: Northern Ireland Life & Times Survey: Module: Political Attitudes. Letöltés helye: <https://www.ark.ac.uk/nilt/results/polatt.html#conpref>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

⁵⁵ Mortimore 2019.

⁵⁶ Smith 2019.

Az északír lakosság szintén megosztott a kérdésben. Az elmúlt évtized elején még körülbelül kétharmaduk támogatta, hogy az Egyesült Királyság részét képezzék önkormányzatisággal vagy közvetlen irányítás formájában, a Brexit utánra viszont ez jóval csökkent. 2021-ben 49%-ot mértek összeadva, mindeközben az ír egységet támogatók aránya 30%-ra nőtt a 2010-es 16%-ról (lásd 1. ábra). Egy esetleges referendumon 2022 decemberében az északírek 27%-a választotta volna az egységet, míg 50% maradt volna az Egyesült Királyságban, 18% pedig nem tudott dönteni. A bizonytalanok aránya a vallásilag nem elkötelezetteknél volt legnagyobb (31%), szemben a katolikusoknál (21%) és protestánsoknál (13%) mért értékekkel.⁵⁷

Emellett a többség (63%) szerint a Brexit valószínűbbé tette Írország újraegyesülését, viszont állításuk szerint saját véleményüket nem befolyásolta egyöntetűen a brit kilépés: 37% emiatt jobban támogatja, míg 14% kevésbé látja jónak, a válaszadók 41 százalékának pedig nem változott a nézete emiatt. A nacionalisták és unionisták között ebben eltérés figyelhető meg: „a nacionalisták 73 százaléka állítja, hogy a Brexit hatására jobban támogatja az egységes Írországot, ami 2016-hoz képest 39 százalékpontos növekedést jelent; az egyik csoporthoz sem tartozóknál ez az arány 38 százalék – 2016-hoz képest 22 százalékpontos növekedés. Az unionisták körében azonban eltérő tendenciák figyelhetők meg; nőtt azok aránya, akik azt állítják, hogy a Brexit következtében kevésbé támogatják az egyesült Írországot, ami most 32 százalék – ez 20 százalékpontos növekedés 2016-hoz képest.”⁵⁸

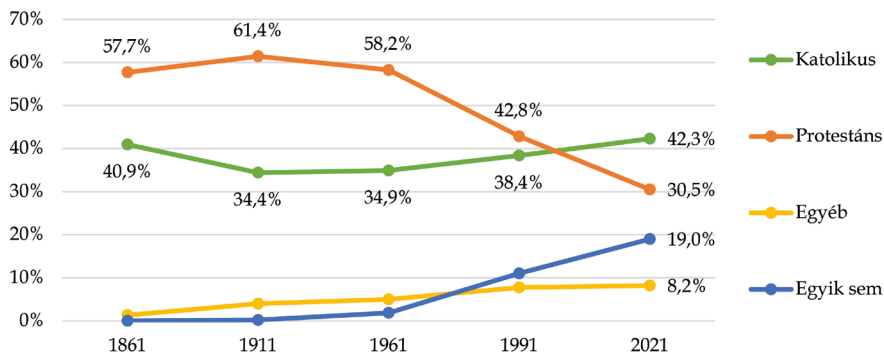
A Brexiten túl számos más tényező is befolyásolja az egyesülés kérdését. Az öregedő protestáns és a fiatalodó katolikus népesség következtében az elmúlt évek során megfordultak a vallási arányok az utóbbiak javára: húsz év alatt több mint 10 százalékkal csökkent a magukat protestánsnak tartók aránya, miközben a katolikusok, a más és egyik felekezethez sem tartozók aránya nőtt. 1991-ben az északír lakosság 42,8%-a vallotta magát protestánsnak, 2021-ben viszont már csak 30,5%. Ez idő alatt a katolikusok aránya 4%-kal nőtt, és csaknem

⁵⁷ Leahy 2022.

⁵⁸ Hayward 2022.

a lakosság harmada egyik hagyománnyal sem tudott azonosulni 2021-re (lásd 2. ábra). Emellett a lakosság vallási háttere is változott: a 2021-es népszámlálás során a katolicizmusban felnöttek aránya (45,7%) először haladta meg a protestáns háttérűekét (43,5%).⁵⁹

2. sz. ábra: Felekezeti arányok Észak-Írországbban (1861-2021).

Forrás: Northern Ireland Statistics and Research Agency: Census 2021 Main Statistics Religion Tables. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/census-2021-main-statistics-religion-tables>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

3. sz. ábra: Észak-Írország lakosainak nemzeti identitása (2011-2021).

	Brit	Ír	Észak-ír	Brit és ír	Brit és északír	Ír és északír	Brit, ír és északír	Egyéb
2021	32%	29%	20%	1%	8%	2%	1%	7%
2011	41%	25%	21%	1%	6%	1%	1%	5%

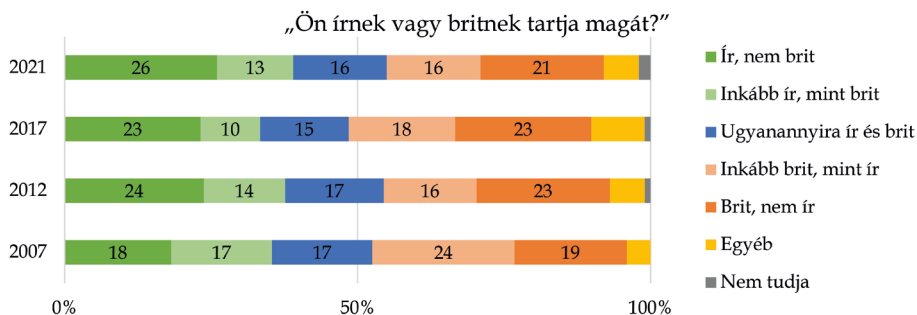
Forrás: Northern Ireland Statistics and Research Agency: Census 2021 Main Statistics Identity Tables. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/census-2021-main-statistics-religion-tables>. 2011 Census Key Statistics Tables on Ethnicity, Identity, Language and Religion. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/2011-census-key-statistics-tables-ethnicity-identity-language-and-religion>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

Az északírek nemzeti identitása is változik. A 2021-es népszámlálás szerint 32%-ra csökkent a magukat kizárólag britnek tartók aránya a 2011-es 42%-ról. Eközben az ír identitásúak aránya 25-ről 29%-ra nőtt, a magukat északírnek tartók pedig továbbra is a lakosság egyötödét te-

⁵⁹ Simpson – Marshall 2022 *i.m.*

szi ki (lásd 3. ábra). A brit identitás térvésztesét alátámasztja a *Northern Ireland Life and Times* felmérése is: 2007-ben még 43% azonosította magát teljesen vagy inkább britként, ez 37%-ra csökkent 2021-re, míg a teljesen vagy inkább ír identitásúak aránya 35-ről 39%-ra nőtt (lásd 4. ábra).

4. sz. ábra. Észak-Írország lakosságának nemzeti identitása (2007-2021).

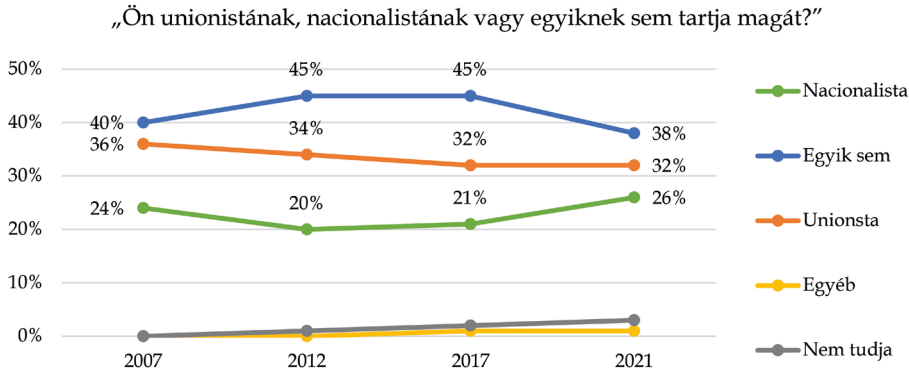
Forrás: Northern Ireland Life & Times Survey: Module: Political Attitudes. Letöltés helye: <https://www.ark.ac.uk/nilt/results/polatt.html#conpref>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

Számottevő társadalmi csoportként így jelen vannak azok, akik vagy mindkét identitással azonosulnak, vagy kizárólag északírként definiálják magukat. Ez a történelmileg szembenálló identitásokat ötvöző, illetve azokból kilépő tendencia megfigyelhető az unionista-nacionalista megosztottságot vizsgálva is. A lakosság több mint harmada egyiknek sem tartja magát, a Brexit óta azonban az ő kárukra nőtt a nacionalisták aránya: előbbieik aránya 45%-ról 38%-ra csökkent 2017 és 2021 között, míg utóbbiak 21%-ról 26%-ra gyarapodtak ez idő alatt (lásd 5. ábra). Ezt a „harmadik erőt” kívánja képviselni az Alliance Párt is, ami részben a demográfiai változásoknak köszönhetően egyre nagyobb népszerűségnek örvend: 2022-ben 17-re növelte képviselői számát Stormontban a 2017-es választásokon elért 8-hoz képest.⁶⁰ Az Alliance megreformálná a jelenlegi, instabil kormányzati rendszert, amit a szerintük idejétmúlt nacionalista-unionista megosztottság bebetonozójának tartanak: nem tennék kötelezővé a kormánykoalícióba való belépést – így megakadályozva, hogy egy párt blokkolja a kor-

⁶⁰ BBC News 2022b.

mányzat működését –, és a törvényhozásban a felekezeti alapú kettős többség helyett egyszerű súlyozott többséget vezetnének be.⁶¹ Ezek a változtatások a Nagypénteki Megállapodás felülvizsgálatát jelentenék.

5. sz. ábra. Nacionalista, unionista és egyéb nézetek népszerűsége északírek között (2007-2021).

Forrás: Northern Ireland Life & Times Survey: Module: Political Attitudes. Letöltés helye: <https://www.ark.ac.uk/nilt/results/polatt.html#conpref>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

2022 májusában a törvényhozás megalakulását azóta ellehetetlenítő DUP-t megelőzve a Sinn Féin vált a legnagyobb párttá Észak-Írországban, ami a nagykoalíciós kormány felállása esetén azt jelentené, hogy 1998 – a Nagypénteki Megállapodás – óta először egy ír nacionalista párt adná az első minisztert, valószínűleg Michelle O’Neillt. A DUP az ő és helyettesének beiktatását is akadályozza az északír protokoll ellen tiltakozva, így az Észak-Írországért felelős miniszternek újabb választást kell kiírnia; ezt azonban 2024 elejére tolták tárgyalásos megoldás születésében bízva.⁶² Kérdés, hogy az északír protokoll által biztosított előnyös gazdasági helyzet, azaz hogy az északír cégek könnyen piacra juthatnak Írországban és Nagy-Britanniában is, mennyire lesz ösztönző hatással a *status quo* támogatására, és készek lennének-e feladni ezt az Írországgal való egyesülés végett.

⁶¹ Alliance Party.

⁶² Pogatchnik 2023.

A Sinn Féin népszerűsége mindenesetre nem csökken, ahogy Írországban sem: a 2020-as választáson első helyen végeztek, 2025 után pedig potenciális kormányalakító erőként tekintenek rájuk, ha fenntartják a 2023 márciusában 31%-on álló támogatottságukat a Fianna Fáillal (22%) és a Fine Gaellel (19%) szemben.⁶³ Mindeközben az Egyesült Királyságban is valószínű a kormányváltás legkésőbb 2025-ben, a Munkáspárt pedig hagyományosan rugalmasabb az ír egység tekintetében – az árnyékminiszterük már meghatározná a népszavazás kiírásához szükséges feltételeket és azok teljesülésekor kész lenne kiírni azt.⁶⁴

Az SF párhuzamos kormányra kerülése Írországban és Észak-Írországban, és egy munkáspárti brit miniszterelnök minden bizonyára jelentősen javítaná az ír egységről szóló népszavazás esélyeit. Mary Lou McDonald szerint a következő évtizedben várható a népszavazás kiírása, az egyesítésnek pedig rendezett, tervezett, demokratikus és békés módon kell lezajlania.⁶⁵ Az ír lakosság 42%-a szerint szintén 10 éven belül várható a népszavazás, 16% több, 15% kevesebb idő múlva írná ki, míg 13% soha.⁶⁶ A referendumhoz szükséges lenne annak kritériumainak meghatározására brit oldalról, illetve – ami a majdani protestáns kisebbségre nézve jelentősebb kérdés – a lehetséges alkotmányos berendezkedések felvázolása az írek részéről, ami bizonyára alkotmánymódosítással is járna. Az ír parlament 2017-es jelentése több opciót is említ: Észak-Írország beolvasztása az unitárius államba, szövetségi berendezkedés, a Nagypénteki Megállapodásban rögzített intézmények megtartása, függetlenség vagy esetleg közös ír-brit fennhatóság a területen.⁶⁷

A népszavazás kiírása csak félsiker lenne, azt meg is kell nyernie az egységet támogató pártoknak. Míg Írországban ez nem jelentene kihívást, addig Észak-Írországban egyelőre nincs többségi támogatása a *status quo* felborításának. A katolikus nacionalista lakosság nincs

⁶³ Politico.

⁶⁴ Carroll 2022.

⁶⁵ Irish Times 2023.

⁶⁶ Leahy 2021 *i.m.*

⁶⁷ Joint Committee on the Implementation of the Good Friday Agreement 2017.

többségben, ahogy a protestáns unionista sem, így a mérleg nyelve feltehetőleg a nemzetileg, vallásilag és politikailag kevésbé elkötelezett, magukat nagyrészt északírként azonosító csoport lehet. A verseny előreláthatólag az ő meggyőzésükért fog zajlani.

5 Összegzés

Összefoglalva elmondható, hogy a Brexit csupán kidomborított eddig is zajló folyamatokat az Ír-szigeten. Bár azon nacionalisták aránya jelentősen nőtt, akik emiatt jobban támogatják az egységet, az el nem kötelezetteknél kisebb növekedés volt észlelhető, míg az unionisták kötődését Nagy-Britanniához megerősítette a Brexit. Az EU-ból történő kilépés melletti döntés, illetve annak válságok sorozatát okozó végrehajtása rávilágított a több mint 100 éve felállított északír-ír határ és Észak-Írország vitatott státuszára. Az északon zajló társadalmi tendenciák és a politikai hatalommegosztás diszfunkcionalitása tükrében megkérdőjeleződött a békét eddig garantáló Nagypénteki Megállapodásban rögzített, unionista és nacionalista erőkre támaszkodó kormányzati rendszer létjogosultsága. Szimbolikus, hogy a megállapodás aláírásának 25. évfordulóját működő kormány nélkül érte meg Észak-Írország.

Az Ír-sziget egységére törekvő nacionalisták egyelőre nem rendelkeznek az északír társadalom többségi támogatásával, így a jövőben a nemzetileg és vallásilag el nem kötelezett lakosság preferenciái fogják meghatározni a hosszútávú irányt. A lassú demográfiai trendek a nacionalistáknak kedveznek, Észak-Írország kivételes újonnan szerzett, gazdaságilag előnyös helyzete pedig újabb kihívás elé állíthatja érveiket. A népszavazás kiírását várhatóan évekig tartó társadalmi vita fogja megelőzni, hiszen a Brexit kaotikus körülményeiből is tanulva az egységpártiak érdeke a lehető legszélesebb támogatás megszerzése lenne. Egy esetlegesen egységet támogató népszavazási eredmény után az átmenet erőszakmentes, rendezett és demokratikus módja csak így lenne biztosítva. Bármilyen berendezkedésű állam is jönne létre ezután, az végleg eltüntetné a térképről az évszázados brit gyar-

matosítás és befolyás utolsó nyomának tekinthető brit fennhatóságú Észak-Írországot. Az ír egységről könyvet író és egy korábbi Észak-Írorszáért felelős miniszter tanácsadójaként szolgáló Kevin Meagher szavaival élve: „Ez a vég kezdete Észak-Írország számára? Nem egészen. De, Churchillt idézve, most bizonyára a kezdet végén vagyunk, mivel az ír egységről szóló vita egyre gyorsabb ütemben halad előre.”⁶⁸

Irodalomjegyzék

- Alliance Party: *Together We Can. Alliance Party Assembly Manifesto 2022*, [online]. Letöltés helye: <https://assets.nationbuilder.com/allianceparty/pages/8261/attachments/original/1650982037/AllianceManifestoAE22.pdf?1650982037>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Apáti Anna Zita: *A kettészakított sziget: Írország története*. Budapest: Alexandra Kiadó. 2000.
- Bale, Tim: *Why David Cameron Called the 2016 Referendum – and Why He Lost It. UK in a Changing Europe*, 2022. 10. 04. [online]. Letöltés helye: <https://ukandeu.ac.uk/why-david-cameron-called-the-2016-referendum/>, letöltés ideje: 2022. 12. 27.
- BBC News 2020: *Northern Ireland Secretary admits new bill will 'break international law'*, 2020. 09. 08. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-54073836>, letöltés ideje: 2023. 07.09.
- BBC News 2022a: *NI Election Results 2022. Sinn Féin Wins Most Seats in Historic Election*, 2022. 05. 08. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-61355419>, letöltés ideje: 2023. 02. 21.
- BBC News 2022b: *NI Election Results 2022: Who Are the Alliance Party and What Do They Stand for?* 2022. 05. 08. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-61362593>, letöltés ideje: 2023. 02. 21.
- Borderlands: *A Changing Border*, [online]. Letöltés helye: <http://www.irishborderlands.com/changing/index.html>, letöltés ideje: 2023. 03. 21.
- Borderlands: *Perspectives on the Border* [online]. Letöltés helye: <http://www.irishborderlands.com/changing/index.html>, letöltés ideje: 2023. 03. 21.
- Campbell, Brett: *MPs Vote in Favour of Implementing Stormont Brake despite DUP Opposition. Belfast Telegraph*, 2023. 03. 22. [online]. Letöltés helye: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/politics/mps-vote-in-favour-of-implementing-stormont-brake-despite-dup-opposition/579669669.html>, letöltés ideje: 2023. 03.24.

⁶⁸ Uo., 297.

- Carroll, Rory: Shadow Minister's Border Poll Remarks Alarm Northern Ireland's Unionists. *Guardian*, 2022. 09. 22. [online]. Letöltés helye: <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/sep/26/shadow-minister-peter-kyle-border-poll-remarks-alarm-northern-ireland-unionists>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Considère-Charon, Marie-Claire. Brexit and the Irish Border Issue: from May's Deal to Johnson's Deal. In: *Observatoire de la Société Britannique* 25. 2020. Letöltés helye: <https://journals.openedition.org/osb/4823>, letöltés ideje: 2023. 03. 24.
- de Mars, Sylvia, et al: *Bordering Two Unions: Northern Ireland and Brexit*. Bristol University Press. 2018.
- Devane, Michelle – McCurry, Cate: Sinn Fein leader: Time to plan for border poll on Irish unity. *Belfast Telegraph*, 2022. 09. 23. [online]. Letöltés helye: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/republic-of-ireland/sinn-fein-leader-time-to-plan-for-border-poll-on-irish-unity/42012539.html>, letöltés ideje: 2023. 07.09.
- Edgington, Tom – Kovacevic, Tamara: Brexit: What Are the Northern Ireland Protocol and Windsor Framework? *BBC News*, 2023. 04. 12. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/explainers-53724381>, letöltés ideje: 2023. 03. 24.
- Egedy, Gergely – Gálik Z: *Nagy-Britannia és az európai integráció*. Budapest: L'Harmattan. 2017.
- Egedy, Gergely: Az (észak)ír határ a Brexit folyamatában. In: *Európai Tükör* 3. 7-20.
- Gibney, John: *A Short History of Ireland: 1500-2000*. Yale University Press. 2017.
- Győri Szabó, Róbert: *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Budapest: Osiris Kiadó. 2006.
- Halpain, Padraic et al.: Explainer: How the Northern Ireland Protocol Divides Britain and the EU. *Reuters* [online], 2022. 05. 17. Letöltés helye: <https://www.reuters.com/world/europe/how-northern-ireland-protocol-divides-britain-eu-2022-05-17/>, letöltés ideje: 2022. 03. 24.
- Hayward, Katy et al.: Political Attitudes in Northern Ireland after Brexit and under the Protocol. In: *ARK Research Update* 147. 2022. https://www.ark.ac.uk/ARK/sites/default/files/2022-05/update147_0.pdf.
- Hunt, Alex: Theresa May and the DUP Deal: What You Need to Know. *BBC News*, 2017. 06. 26. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/election-2017-40245514>, letöltés ideje: 2023. 03.24.
- Ireland's Future [online]. Letöltés helye: <https://irelandsfuture.com/>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Irish Statute Book: *Constitution of Ireland*, 2021. 01. [online]. Letöltés helye: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.

- Irish Times: *Referendum on Irish Unity within a Decade, Mary Lou McDonald Says*, 2023. 03. 26. [online]. Letöltés helye: <https://www.irishtimes.com/politics/2023/03/26/referendum-on-irish-unity-within-a-decade-mary-lou-mcdonald-says/>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Joint Committee on the Implementation of the Good Friday Agreement: *Brexit and the Future of Ireland Uniting Ireland & Its People in Peace & Prosperity*, 2017. https://cain.ulster.ac.uk/issues/politics/docs/govirl/JCIGFA_2017_Brexit-Future-of-Ireland_r.pdf.
- Leahy, Pat: Large Majority of Voters Favour a United Ireland, Poll Finds. *Irish Times*, 2021. 12. 11. [online]. Letöltés helye: <https://www.irishtimes.com/news/politics/large-majority-of-voters-favour-a-united-ireland-poll-finds-1.4752459>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Leahy, Pat: Northern Ireland Rejects Irish Unity by Large Margin, Poll Shows. *Irish Times*, 2022. 12. 03. [online]. Letöltés helye: <https://www.irishtimes.com/ireland/2022/12/03/poll-shows-northern-ireland-rejects-unity-by-large-margin/>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Lojkó, Miklós: Nagy-Britannia, a vonakodó európai: A múlt vonzásában. In: *Rubicon 5-6*. 1997. Letöltés helye: <https://rubicon.hu/cikkek/nagy-britannia-a-vonakodo-europai>, letöltés ideje: 2022. 12. 27.
- McCormack, Jayne: Stormont: What Is It and Why Did Power-sharing Collapse in Northern Ireland?. *BBC News*, 2020. 01. 10. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-politics-50822912>, letöltés ideje: 2023. 03.24.
- McKittrick, David – McVea, David: *Making Sense of the Troubles: A History of the Northern Ireland Conflict*. Viking. 2012.
- Melaugh, Martin: Irish Peace Process - A Brief Note on Decommissioning. *Cain Web Service*, 2010 [online]. Letöltés helye: <https://cain.ulster.ac.uk/events/peace/decommission.htm>, letöltés ideje: 2023. 03. 14.
- Moore, Cormac: Partition at 100: Brexit Trade Barriers an Echo of the Past and the 1923 Customs Barrier. *Irish News*, 2022. 08. 31. [online]. Letöltés helye: https://www.irishnews.com/lifestyle/2022/08/31/news/partition_at_100_brexit_trade_barriers_an_echo_of_the_past_and_the_1923_customs_barrier-2810966/, letöltés ideje: 2023. 03. 14.
- Moore, Peter: How Britain Voted at the EU Referendum. *YouGov*, 2016. 06. 27. [online]. Letöltés helye: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2016/06/27/how-britain-voted>, letöltés ideje: 2023. 03. 19.
- Mortimore, Roger: One in Three Britons Would Mind if Northern Ireland Voted to Leave the UK, Poll Finds. *Ipsos*, 2019. 04. 03. [online]. Letöltés helye: <https://www.ipsos.com/en-uk/one-three-britons-would-mind-if-northern-ireland-voted-leave-uk-poll-finds>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.

- Murphy, Mary C.: The EU Referendum in Northern Ireland: Closing Borders, Re-Opening Border Debates. In: *Journal of Contemporary European Research* 12(4). 2016. 845-853.
- Murphy, Mary C.: Northern Ireland and Brexit: Where Sovereignty and Stability Collide?. In: *Journal of Contemporary European Studies* 29(3). 2021. 1-14.
- Northern Ireland Life & Times Survey: *Module: Political Attitudes*. Letöltés helye: <https://www.ark.ac.uk/nilt/results/polatt.html#conpref>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Northern Ireland Statistics and Research Agency: *2011 Census Key Statistics Tables on Ethnicity, Identity, Language and Religion*, [online]. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/2011-census-key-statistics-tables-ethnicity-identity-language-and-religion>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Northern Ireland Statistics and Research Agency: *Census 2021 Main Statistics Identity Tables*, [online]. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/census-2021-main-statistics-religion-tables>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Northern Ireland Statistics and Research Agency: *Census 2021 Main Statistics Religion Tables*, [online]. Letöltés helye: <https://www.nisra.gov.uk/publications/census-2021-main-statistics-religion-tables>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- O’Keeffe, Helene: Interactive map: How the Border Could Have Been. *RTÉ*, 2020. 12. 18. [online]. Letöltés helye: <https://www.rte.ie/history/war-of-independence/2020/1209/1183340-interactive-map-how-the-border-could-have-been/>, letöltés ideje: 2023. 03. 04.
- Pogatchnik, Shawn: UK Concedes Reality of Northern Ireland Deadlock, Shifts Election ‘Deadline’ to 2024. *Politico*, 2023. 02. 09. [online]. Letöltés helye: <https://www.politico.eu/article/uk-concedes-reality-of-stormont-deadlock-shifts-election-deadline-to-2024-northern-ireland/>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Politico: *Ireland – National Parliament Voting Intention*, [online]. Letöltés helye: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/ireland/>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Ross, Shane: Sinn Féin Has Given Up on a United Ireland. *Unherd*, 2022. 11. 27. [online]. Letöltés helye: <https://unherd.com/2022/11/sinn-fein-has-given-up-on-a-united-ireland/>, letöltés ideje: 2023. 03. 27.
- Sandford, Alasdair 2020a: What Was in Theresa May’s Brexit Deal and Why Was It So Unpopular?. *Euronews*, 2020. 01. 29. [online]. Letöltés helye: <https://www.euronews.com/2018/12/07/what-is-in-theresa-may-s-brexite-deal-and-why-is-it-so-unpopular> letöltés ideje: 2021. 03. 24.
- Sandford, Alasdair 2020b: Brexit Timeline 2016-2020: Key Events in the UK’s Path from Referendum to EU Exit. *Euronews*, 2020. 01. 30. [online]. Letöltés helye: <https://www.euronews.com/2020/01/30/brexit-timeline-2016-2020-key-events-in-the-uk-s-path-from-referendum-to-eu-exit>, letöltés ideje: 2021. 03. 24.

- Simpson, Mark – Marshall, Darran: Census 2021: More from Catholic Background in NI than Protestant. *BBC News*, 2022. 09. 22. [online]. Letöltés helye: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-62980394>, letöltés ideje: 2023. 02. 21.
- Smith, Matthew: Most Conservative Members Would See Party Destroyed to Achieve Brexit. *YouGov*, 2019. 06. 18. [online]. Letöltés helye: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/06/18/most-conservative-members-would-see-party-destroyed>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- The Electoral Commission: *Results and Turnout at the EU Referendum*, [online]. Letöltés helye: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>. 2016, utóljára frissítve: 2019. szeptember 25-én. Letöltés ideje: 2023. 03. 19.
- UK Government: *Common Travel Area: Rights of UK and Irish citizens*, 2022. 12. 23. [online]. Letöltés helye: <https://www.gov.uk/government/publications/common-travel-area-guidance#:~:text=Under%20the%20CTA%2C%20British%20and,welfare%20benefits%20and%20health%20services>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.
- Wilson, James: Sinn Féin's Call for a Border Poll 'Not Helpful' – Varadkar. *Newstalk*, 2023. 03. 15. [online]. Letöltés helye: <https://www.newstalk.com/news/sinn-feins-call-for-a-border-poll-not-helpful-varadkar-1446979>, letöltés ideje: 2023. 03. 25.